

ЗІСТАВНИЙ АНАЛІЗ ЗООІДИОМ-ЛІНГВОКУЛЬТУРЕМ У НІМЕЦЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВНИХ КАРТИНАХ СВІТУ

Розглянуто національно-культурну специфіку фразеологізмів-зооїдіом в українській та німецькій мовах. Здійснено культурно-семантичну реконструкцію цих одиниць у зіставному аспекті у віддалено-споріднених мовних картинах світу. Встановлено, що експресивно-оцінна метафора, розкриваючи аналогії та схожість між об'єктами предметного (тваринного) світу та непередметного світу людських почуттів та емоцій, виявляє систему етнічно зумовлених асоціацій та оцінок. Вона виступає певною лінзою, яка в кожній мові по-різному відбиває погляд етносу на представників тваринного царства.

Ключові слова: лінгвокультурема, зооїдіома, зоосемічний елемент, експресивно-оцінна метафора, модель світу, картина світу.

Рассмотрена национально-культурная специфика фразеологизмов-зооидиом в украинском и в немецком языках. Проведена культурно-семантическая реконструкция этих единиц в сопоставительном аспекте в отдалённо-родственных языковых картинах мира. Установлено, что экспрессивно-оценочная метафора, раскрывая аналогии и сходство между объектами предметного (животного) мира и непередметного мира человеческих чувств и эмоций, выявляет систему этнически обусловленных ассоциаций и оценок. Она выступает определённой линзой, которая в каждом языке по-разному отражает взгляд этноса на представителей животного мира.

Ключевые слова: лингвокультурема, зооидиома, зоосемический элемент, экспрессивно-оценочная метафора, модель мира, картина мира.

The article deals with the national-cultural specificity of phraseological units designating phraseologisms-zooidioms in the Ukrainian and German languages. The cultural-semantic reconstruction of these units in the comparative aspect in distant kindred language pictures of the world is carried out. An expressive-evaluative metaphor, revealing analogy and similarity between objects of the objective (animal) world and non-objective world of human feelings and emotions, exposes the system of ethnic dependent associations and estimations. It appears to be a certain lens which in each language differently reflects the view of the ethnos on representatives of animal kingdom.

Keywords: linguocultureme, zooidiom, zoosematic element, expressive-evaluative metaphor, world model, picture of the world.

Представники тваринного світу все частіше стають об'єктом лінгвістичних описів. Київські дослідники В. І. Мельник та Н. І. Поміркована у розвідці «Зіставний аспект мовного вираження зоосемічного елемента у способі конструювання різних моделей світу» доходять висновків, що зоосемічний елемент властивий майже усім моделям світу. Більша чи менша його роль у формуванні картини світу зумовлена природним середовищем та історичним розвитком етносу, специфікою створеної ним культури. Кожна етнічна свідомість має свій, лише їй властивий спосіб осмислення світу за допомогою зоосемії. Звичні асоціації та конотації, пов'язані з певними тваринами, знаходять своє відображення у мовній картині світу, де зоосемічний елемент представлений у зоометафорах та зооїдіомах [6, с. 180].

Звернемося до характеристики тваринного світу в його мовних іпостасях. Царство тварин як фрагмент реального світу, який дано етносу в емпіричному досвіді, виступає могутнім ініціюючим фактором створення вторинної образної картини світу. Номени тварин вже неодноразово ставали об'єктом вивчення з погляду їхнього метафоричного емотивного переосмислення [2, с. 147–165; 4, с. 30–38; 1].

Розглянемо, які відображення мають свійські та дикі тварини в образній картині світу німецького та українського народів. Номени тварин в їхньому вторинному «антропоморфному» означуванні дозволяють дослідити роботу гностико-асоціативно-оцінного апарату етнічної мовної свідомості. Виступаючи носіями певних національно-детермінованих асоціативних стереотипів, експресивні метафори здатні позначати суттєві віхи в розумінні та сприйнятті етносом того фрагмента реального світу, який він безпосередньо сприймає [1, с. 164]. Специфіка розподілу емоційних оцінок-конотацій між однаковими референтами в різних мовах повинна пролити світло на систему національно-культурних преференцій та цінностей, формування якої значною мірою належить до компетенції колективного підсвідомого.

Слідом за І. О. Голубовською, ми розуміємо метафоризацію як засіб поповнення не лише лексичного, фразеологічного, а й граматичного інвентаря, тому поряд зі словами-зоометафорами розглядатимуться зооїдіями, тобто ті ФО, що містять ім'я тварин як свій компонент, а також загальномовні порівняння з елементом-зоонімом. Ми поділяємо погляд тих учених, які вважають, що між метафорою і відповідним порівнянням не існує принципової відмінності, оскільки і в першому, і в другому випадку постулюється подібність [3, с. 181; 8, с. 19–43; 9, с. 77–78].

Актуальність статті зумовлена антропоцентричним спрямуванням сучасних лінгвістичних досліджень на вивчення особливостей вербалізації організованих на основі лінгвокультурем, а саме – фразеологізмів-зооїдіом у неблизькоспоріднених мовах, глибоко закорінених у зовнішній і внутрішній формах національно маркованих мовних одиниць, насамперед у фразеологізмах. Свідомість людини, яка є антропоцентричною за своєю природою, здатна створювати еталони чи стереотипи, що служать етносу своєрідними орієнтирами у процесі сприйняття навколишньої дійсності.

Метою даної розвідки є виявлення типологічних закономірностей і відмінностей у номінаціях фразеологізмів-зооїдіом німецької та української мов, а також у символіці.

Об'єкт дослідження становлять номінації фразеологізмів-зооїдіом у німецькій та українській мовах.

Предметом дослідження є типи номінативних одиниць, організованих на основі фразеологічних лінгвокультурем-зооїдіом у зіставлюваних мовах.

Матеріалом статті послужили фраземи-зооїдіями, дібрані з «Фразеологічного словника української мови» В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко, з «Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten» / L. Röhrich та інших.

Зіставний аспект – німецька та українська мови – пропонованого дослідження свідчить про його **наукову новизну**.

Походження багатьох фразеологізмів пов'язано з особливостями поведінки диких і домашніх тварин, птахів, комах. З іменами багатьох тварин у різних країнах більш або менш пов'язані образи та символи. Лис є символом хитрості, змія – підступності, лев – сили і великодушності, осел – впертості тощо. Особливості поведінки тварини породжують однакові вихідні образні ідеї і визначають близькі форми вербального вираження у різномовних народів. Але символіка зазвичай

співпадає у різномовних народів тільки в загальній своїй частині, але може серйозно відрізнятись в деталях і в функціонуванні символу [5, с. 40].

Всі фразеологічні лігнвокультуреми-зооїдіями ми поділили на дві групи – свійські та дикі. Почнемо з характеристики найближчих до людей тварин.

Schwein. Свинарство було найдавнішим видом скотарства на території Німеччини на Захід від Ельби. Поширення цієї тварини і її роль у житті населення відображено у звичаях країни і в мові. Поросся, як вид домашньої тварини, є символом достатку і добробуту. У фразеологічному фонді сучасної німецької мови є низка ФО з компонентом *Schwein*. Наприклад: *jmd. hat Schwein* – ‘комусь щастить, комусь посміхається доля’ [14, с. 447]. ФО бере свій початок з рицарських турнірів, змагань лучників та інших змагань. Призом на цих змаганнях було поросся. В німецькій мові існують інші вирази з компонентом *Schwein*. Порівняймо: *das lenne ich Schwein* – розм. ‘Оце так пощастило, оце так удача’; а словосполучення *wir haben nicht zusammen Schweine gehütet* (розм. грубе) (‘що ми разом свиней пасли?’) є відповіддю на грубе звертання [14, с. 447]. ФО *armes Schwein* (‘нешасний, бідак’) вживають на позначення людини, що попала у скрутне становище. Про фізичні страждання говорить інша ФО – *bluten (schwitzen) wie ein Schwein* (грубо) [14, с. 447] – ‘сходити кров’ю, потом’. ФО з компонентом *Schwein* використовують для позначення людей у нетверезому стані, пияків. Наприклад: *besoffen wie ein Schwein* – ‘бути п’яним у дим’ [14, с. 447]. Із пейоративним значенням вживають ФО *kein Schwein* [14, с. 447] – ‘ні один дідько, ні одна собака, ніхто’. Для вираження швидкої дії кажуть *im Schweinsgalopp* (жарт. розм.) [14, с. 447] – ‘швидко (за відсутності часу), терміново, без ґрунтовної підготовки’. Дослівно це означає ‘галопом по Європі, важкою рисою, швидко, але невміло’. Коли говорять про використання грошових заощаджень, вживають КФО *sein Sparschwein schlachten* (розм. фам.) [14, с. 447] – ‘пустити в дію свої заощадження’, дослівно ‘розбити свою грошову скарбничку у вигляді поросяти’. Про щось незрозуміле кажуть: *das frißt kein schwein; da wird kein Schwein draus klug; das kann kein Schwein verstehen* [14, с. 448].

Розглянемо тепер мовні образи диких тварин, звірів і птахів.

Ведмідь. Ведмідь в українській і німецькій отримує вторинне означування міцної, сильної, але незграбної людини: укр. *ведмежа послуга; великий як ведмідь; дужий як ведмідь*; іронічне *жвавий як ведмідь за мухами; ганяє як ведмідь за горобцями*, тобто ‘повільно, незграбно пересуватися’; *звивається як ведмідь у танці* – про людину, що не вміє гарно танцювати; *ведмідь на вухо наступив* – про когось, хто зовсім не має музичного слуху [13, с. 14].

Auf der Bärenhaut liegen: faulenzten – ‘на ведмежій шкурі лежати’. Цей вислів бере свій початок з XVI ст. Загальновідомим цей вислів став через студентську пісню «Tacitus und die alten Deutschen» – «Тацитус і старі німці». Сварливе слово *ледащо* вживають стосовно лінивої людини, лежебоки, а також стосовно неохайної людини, хоча таке слово сьогодні є рідкісним, проте з XVI до XVIII століття є дуже вживаним [17, с. 98]. Існує ще одна ФО пов’язана з образом ведмедя. Порівняймо: *Die Bärenhaut verkaufen, bevor man den Bären hat* – букв. перекладається ‘продавати ведмедя, перш ніж його мати’. Літературний переклад – ‘не вбивши ведмедя, шкури не продавай’. Цей вислів вперше вжито в сатиричній розповіді, в якій двоє мисливців пообіцяли своєму господареві заплатити шкурою ще не вбитого ведмедя. Ця сатирична розповідь і вислів є міжнародними, оскільки французькою він має такий вигляд: *Il ne faut pas vendre la peau de l’ours, avant qu’il soit pris* – ‘не потрібно продавати шкуру ведмедя, перш ніж він буде спійманий’ [17, с. 98].

Заєць. Зоонім *заєць* в українській мові отримав асоціації з несміливою, боязкою, полохливою людиною: укр. *заяча душа; заячий характер; від зайця приніс* (жарт. фолькл.) – ‘з дороги, з поля, з подорожі (про гостинець для дітей)’; *далеко куцо́му до зайця* – ‘хто-небудь не рівня комусь’. Більш прозоре – *далеко собаці до зайця*. Каламбур створюється грою слів: *куций* – заєць і *куций* – собака. Трапляються й інші ФО: *мати зайців в голові* – ‘бути легковажним, безтурботним’; *проїхати зайцем* – ‘прибути, пробратися без квитка, незаконно’. В основі виразу – символ полохливого зайця, на якого й схожий безквитковий пасажир. Під ФО *убивати / убити двох зайців* – ‘намагатися здійснити дві справи’; *як зайцеві бубон* – ‘зовсім не потрібний’. Синоніми: *як п’яте колесо до воза; як собаці п’ята нога*. А під сталим виразом *як солоного зайця ганяти* розуміють ‘щось робити без перепочинку’ [13, с. 59].

Щодо німецької мови, то слово *заєць* має стійкі асоціації в ментальності німецького народу. Справа в тому, що на території Німеччини в лісах водилося багато зайців. Спостереження за поведінкою зайців стало підґрунтям для виникнення цілої низки ФО: зайці бігають дуже швидко, так що навіть собаками їх важко наздогнати. Зайці плутають сліди, роблять стрибки вбік і назад. На цій особливості ґрунтується таке ФО: *wissen, wie der Hase läuft* – ‘розумітися на чомусь, знати толк, бути фахівцем у якійсь справі’; буквально ‘знати, як бігає заєць’ [15, с. 322]. Існує подібний за структурою фразеологічний зворот *sehen, wie der Hase läuft* – ‘дивитися як ідуть справи, в якому напрямку розвиваються події’, буквально ‘дивитися, як біжить заєць’ [15, с. 322]. Інші ФО також відображають уявлення німців про роль цієї тварини у мовній та концептуальній картині світу. Наприклад: *Wir werden ja sehen, wie der Hase läuft* – ‘подивимося по ходу справи, що робити’ тощо [15, с. 322].

У цьому ж аспекті слід розглядати і фразеологізм *ein alter Hase* – ‘старий, досвідчений працівник’ (буквально ‘старий, дорослий заєць’) [15, с. 322]. Вживаючи цей вираз, підкреслюють досвідченість у професійній сфері, знання справи, з ним пов’язують позитивні конотації. Інший зворот підкреслює істинність, зміст якоїсь справи: *Da / hier liegt der Hase im Pfeffer* (розм. букв. ‘тут лежить заєць в перці’) – літ. ось де собака заритий. Мовленнєва картина стосується приготованої в гостро перченому соусі заячої печені, в так званій «*Hasenpfeffer*», і унаочнює цим, імовірно, первісний зміст звороту, а власне те, що дехто не вийде більше з певного положення [15, с. 322]. Таким чином, у сучасній німецькій мові фразеологізми з опорним словом *Hase* пов’язують не з поняттям ‘боягузливий, слабкодухий’, а підкреслюють досвідченість, вміння дорослого зайця. Поняття боягузливості, страху передають іншою ФО *Hans Hasenfuß* (тотожне укр. ФО ‘полохливий як заєць’).

У німецькій мові звертають увагу й на інші сторони поведінки або зовнішності зайця. Досвідченому зайцю протиставляють *ein heuriger Hase* – ‘маленька дитина, малюк, недосвідчена людина’ (букв. ‘заєць цього року’); *jmd. ist kein heuriger Hase mehr* – ‘хтось вже не дитина, не маленький, а доросла людина’ [15, с. 322]. За старовинним східним календарем заєць вважається втіленням ділової активності та винахідливості.

Польовий заєць та дикий кріль були улюбленими об’єктами полювання в Західній Європі. І сьогодні найбільш відомі місця полювання на них – *Erfurter Becken Magdeburger Börden* [5, с. 41]. Безпосередньо стосуються полювання на зайців ФО: *die reine (reinste) Hasenjagd* – ‘побиття невинних’ (букв. ‘справжнє полювання на зайців’); *das Hasenpanier ergreifen* – жарт. ‘дати драла, кинутися на втьоки’; *viele Hunde sind des Hasen Tod* (букв. ‘де багато собак, там зайцю смерть’)

[14, с. 190]. Плодючість диких кролів стала приказкою: *sich vermehren wie die Karnickel (wie die Kaninchen)* – буквально ‘плодитися, як кролики’ [14, с. 140].

Кролики, через свою беззахисність, стали асоціюватися з легкою здобиччю. Наприклад: *піддослідний кролик* – ‘той, хто стає об’єктом сумнівних експериментів’ [13, с. 90].

Птахи. Птахи в українській та німецькій мові мають значний асоціативний потенціал. Такі птахи як зозуля, горобець мають як меліоративну, так і пейоративну семантику.

Зозуля. Зозуля асоціюється з якоюсь неприємною несподіванкою. В німецькій мові існує така ФО як *der Teufel /Kuckuck soll jmdn./etwas holen!* (заст.) – чорт (‘зозуля повинна щось / когось принести’) [15, с. 201].

Горобець. Фразеологічні одиниці з компонентом *горобець* несуть як позитивне, так і негативне забарвлення. Наприклад: *Essen wie ein Spatz* (розм.) – букв. ‘їсти як горобець’ [15, с. 201]. Трапляються і інші ФО. Порівняймо: *важливий птах; важлива птиця* – ‘людина з високим становищем’. Синоніми: *велике цабе; велика цяця*. Антоніми: *невелике цабе; невелика цяця*. Вільним птахом називають людину, незалежну у своїх вчинках. Синонім: *вільний козак*.

Перелітний птах – це людина, яка не затримується довго на одному місці. Синонім: *переїжджа сваха*. *Пізній птах* – людина, яка пізно прибуває або пізно розпочинає якусь роботу. Антоніми: *ранній птах; рання птиця*. *Птах високого польоту* – людина, яка займає високе становище в суспільстві. Синоніми: *важливий птах; велике цабе*. Антоніми: *птах низького польоту; невелика цяця*.

Ранній птах – людина, яка рано встає. Антонім: *пізня пташка*. *Синій птах* – символ щастя, ідеалу. *Стріляний птах* – досвідчена, бувала людина. Синоніми: *стріляний вовк; стріляний горобець*. Антонім: *жовтороте пташеня* [13, с. 160].

Кропив’янка. Ім’я птаха пов’язане з наступним порівнянням: *jmd. freit sich wie ein Zaunkönig* – жарт. співати від радості, радіти [14, с. 590]. *Zaunkönig* (схід.-сер.-нім. *Schneekönig*) – кропив’янка, маленька пташка, що проживає на всій території Європи. Вона селиться біля людських осель, є надзвичайно рухливою і співає майже увесь рік, навіть взимку серед снігу та льоду. Самець співає особливо голосно і мелодійно. Ця особливість і є причиною для порівняння.

Серед ФО з компонентом-назвою птахів трапляються сталі вирази з назвою *ворон / ворона*. В українській мові трапляється ФО *біла ворона*. Так ми говоримо про людину, що вирізняється чимось серед оточуючих людей. Цей образ є зрозумілим, оскільки в природі біла ворона зустрічається надзвичайно рідко. Своім кольором вона контрастує з воронами звичайного забарвлення. Але значення німецького фразеологізму *ein weißer Rabe* суттєво відрізняється від українського та російського. *Ein weißer Rabe* вживають на позначення рідкісної, незвичайної людини, що вирізняється поміж інших, але в позитивному значенні [14, с. 470]. Для негативної характеристики людини, що різко вирізняється з навколишнього середовища, в німецькій мові існує ФО *das schwarze Schaf* – біла ворона, буквально ‘чорна вівця’ [14, с. 601]. Початково цей вираз вживали стосовно якогось члена сім’ї, який різко виділявся серед інших, але з часом цей фразеологізм почали вживати і в широкому значенні з метою дати негативну характеристику людині, що вирізняється серед інших своїми поглядами, поведінкою тощо. Етимологічний аналіз може дати пояснення походження цієї ФО.

Ворон. В українській мові ворон та ворона зустрічаються в значній кількості ФО. Порівняймо: *куди і ворон кісток не заносить* – ‘дуже далеко’. Синоніми: *куди Макар телят не ганяв; де козам роги правлять*. *Чорним вороном* називали машину, в яку забирали заарештованого. В основі виразу не тільки метафора за кольоровою ознакою (машина чорного кольору), а й значення ворона як символу

нещастя, передвісника біди [13, с. 23]. Окрім ФО з компонентом *ворон*, в українській мові можна зустріти ФО з компонентом *ворона*.

Ворона. Як і в російській мові, *біла ворона* – той, хто виділяється серед інших чимось незвичайним, зовсім не схожий на інших. Пор. *білий крук*; болг. *бяла сарака* (букв. ‘біла сорока’); *бял бивол* (‘білий буйвол’); італ. *mosca Bianca* (‘біла муха’); *ein weißer Sperling* (‘білий горобець’). В основі виразів лежить відоме серед тварин явище альбінізму [13, с. 24].

Риба також має значний образний потенціал і, відповідно, конотативне осмислення в українській та німецькій мовах.

Оскільки життя народу України пов’язано з рибальством, то логічно, що можна знайти значну кількість ФО з компонентом *риба*. Порівняймо: *битися як риба об лід*. 1. Жити в тяжких матеріальних умовах. Синоніми: *перебиватися з копійки на копійку*; *годувати злидні*. 2. Намагатися, силкуватися робити щонебудь складне. *І риби наловити і ніг не замочити* – будучи винним, вміло уникнути покарання. *Ловити рибу в каламутній воді* – використовувати обставини, всіляко хитрувати для власної вигоди. *Ні риба ні м’ясо*. 1. безвольна, безхарактерна людина. Синоніми: *ні жарене ні парене*; *як з клоччя батіг*. 2. Щось не зовсім визначене; неясне. Синонім: *ні се ні те*. *Почуватися як риба у воді* – вільно добре [13, с. 166]. Серед риб особливо вирізняється вугор, назва якого застрічається в фразеологічних зворотах обох мов.

Вугор. *Aal* – вугор, риба з довгим, змієподібним тілом. Річкові вугри поширені по всій території північної частини Атлантики (біля берегів Європи та Північної Америки), зустрічається в значній кількості в басейні Балтійського моря, а також в районі річки Рейн [5, с. 45]. Образ змієподібної риби ліг в основу низки ФО німецької мови. Шкіра у вугра покрита слизом, він є слизьким. Живого вугра важко втримати в руках. Тому й кажуть: *Glatt, wie ein Aal sein*: слизький як вугор, хитрий, дипломатичний, рафінований, пронирливий [17, с. 35]. *Er ist glatt wie ein Aal*: порівнюють з хитрою людиною, яка виривається з рук, яку здавалося вже впіймали. Рухливість вугра в народній мові образно переносили на людину. Кажуть: *sich winden wie ein Aal* – ‘витися як вугор’. Вугор досягає 2 метрів у довжину. А звідси: *den Aal beim Schwänze fassen* – починати не з того кінця, буквально ‘схопити вугра за хвіст’; *wer den Aal halt beim Schwanz, dem bleibt er weder halb, noch ganz* – прислів’я – хто береться за справу не з того кінця, у того нічого не виходить; виходити з важкої ситуації. *Einen (kleinen) Aal haben* – бути напідпитку. Цей вираз поширений у діалекті: *він має вугра!* Походження ще не з’ясовано [17, с. 35].

Як бачимо, назви тварин, включені у процес вторинного семіозису за допомогою метафоризації, створюють досить своєрідні фрагменти національно-мовних картин світу, зіставне дослідження яких розкриває і універсальні, і етнокультурні властивості асоціативного мислення різних етносів. Тип метафори «тварина – людина» відіграє в досліджуваних мовах роль потужного експресивного засобу, що здебільшого надає суб’єктові метафори яскраво вираженої меліоративної та пейоративної маркованості. Спільність образної семантики продуктів асоціативної діяльності різних етносів – лінгвокультурних універсалій – є, радше, результатом єдності людського феномена, який зумовлює аналогічність мислення різномовних етносів. Крім того, слід враховувати подібність критеріїв естетичної та логічної оцінок у різних лінгвокультурних спільнотах.

Зазначені лінгвістичні та екстралінгвістичні фактори зумовлюють як спільність, так і національну специфічність системи асоціативних конотацій, викликаної фрагментами мовної картини світу «тварини».

Бібліографічні посилання

1. **Голубовська І. О.** Етнічні особливості мовних картин світу / І. О. Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 284 с.
2. **Гутман Е. А.** Сопоставительный анализ зооморфных характеристик / Е. А. Гутман, Ф. А. Литвин, М. И. Черемисина // Национально-культурная специфика речевого поведения. – М. : Логос, 1977. – С. 147–165.
3. **Дэвидсон Д.** Что означают метафоры / Д. Дэвидсон // Теория метафоры : сборник : пер. с англ., фр., нем., исп., польск. / под. общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. – М. : Прогресс, 1990. – С. 173–193.
4. **Жельвис В. И.** Национально-специфические особенности лексической семантики зоонимов как элемент типологического анализа / В. И. Жельвис // Лексическая семантика и фразеология. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1987. – С. 40–54.
5. **Мальцева Д. Г.** Страноведение через фразеологизмы / Д. Г. Мальцева. – М.: Высш. шк., 1991. – 173 с.
6. **Мельник В. І.** Зіставний аспект мовного вираження зоосемічного елемента у способі конструювання різних моделей світу / В. І. Мельник, Н. І. Поміркована // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. пр. / Київ. нац. лінг. ун-т; від. ред. Н. М. Корбозерова. – К. : Вид-во Центр КНЛУ. – Вип. 12. – 2004. – С. 178–186.
7. **Сукаленко Н. И.** Отражение обыденного сознания в образной языковой картине мира / Н. И. Сукаленко. – К. : Наук. думка, 1992. – 162 с.
8. **Black M.** More about Metaphor / M. Black // Metaphor and Thought / Ed. A. Ortony. – Cambridge : Cambridge University Press, 1979. – P. 19–43.
9. **Goodman N.** Language of Art / N. Goodman. – Indianapolis : Bobbs-Merrill, 1968. – 250 p.

Словники

10. **Баранцев К. Т.** Англо-український фразеологічний словник / К. Т. Баранцев. – К. : Рад. шк., 1966. – 1052 с.
11. **Похлебкин В. В.** Словарь международной символики и эмблематики / В. В. Похлебкин. – М. : Междунар. отношения, 1994. – 560 с.
12. **Украинско-русский и русско-украинский фразеологический словарь** / под ред. И. С. Олейник, М. М. Сидоренко. – К. : Рад. шк., 1978. – 670 с.
13. **Ужченко В. Д.** Фразеологічний словник української мови / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Освіта, 1998. – 224 с.
14. **Borchard-Wustmann-Schoppe.** Die sprichwörtlichen Redensarten im deutschen Volksmund. – Leipzig : Niemeier, 1955. – 665 S.
15. **Der Duden.** Deutsches Universalwörterbuch / Hrsg. Von Kollektiv unter Leitung von G. Drosdowski. Das große Wörterbuch der deutschen sprache in 6 Bänden. – Mannheim/Wien/ Zürich, 1977. – 2728 s.; der Band 1. – 480 s.; der Band 2. – 420 s.; der Band 3. – 420 s.; der Band 4. – 440 s.; der Band 5. – 480 s.; der Band 6. – 488 s.
16. **Oxford Advanced Learner's Dictionary** A.S. Hornby / Chief Editor Sally Wehmeier. – Oxford: Oxford University Press, 2005. – 1780 p.
17. **Röhrich L.** Lexicon der sprichwörtlichen Redensarten. – Freiburg; Basel; Wien: Herder, 2001. – Bd. 1. – 348 S., Bd. 2. – 734 S., Bd. 3. – 1106 S., Bd. 4. – 1502 S., Bd. 5. – 1910 S.

Надійшла до редколегії 07.02.13